

Ingarö kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Ingarö kyrka

Ingarö församling, Stockholms stift

Ingarö kyrkväg 6, Ingarö socken, Värmdö kommun, Stockholms län, Södermanland

Ingarö kyrka började byggas 1790 och invigdes 1792. 1932 byggdes sakristian till mot norr och söder samt byggdes en våning på för skrudkammare efter ritningar av arkitekt Ragnar Hjort (1887–1971).

Ingarö kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen och ingår i område av riksintresse för kulturmiljövården.

HISTORIK

Inga var namnet på en av Värmdö skeppslags tretton fjärdingar. 1740 möter man namnet *Ingarö* första gången och 1776 inrättas en skola, vars förste skolmästare var prästen Samuel Ödmann. Han blev så småningom även den förste komministern på ön. Kyrkan, från början kallad Pilhamns kapell, byggdes på initiativ av och med ekonomiskt stöd från baron Anders Cederström på Beatelunds gård. Familjen Cederström donerade även bostället Pilhamn att använda som komministerbostad. Ursprungligen var Ingarö kapellag under Värmdö, då med namnet Pilhamns kapellförsamling. 1825 blev Ingarö kapellförsamling under Värmdö och från 1902 är Ingarö självständig församling i Gustavsbergs pastorat. Först 1919 blev Ingarö egen socken.

BESKRIVNING

Omgivningen

Ingarö kyrka har ett sällsynt vackert läge vid Kolström, dominerande på en naturlig höjdstreck-

ning ovanför vattnet och vida synlig i terrängen från den gamla sträckningen av Ingarövägen. Kyrkan nås även med reguljär båttrafik från Stockholm till Ingarö brygga intill kyrkogården. Vid 1900-talets slut har en ny vägsträckning byggts söder om kyrkan som härifrån är knappt skönjbar, däremot syns klockstapel och övrig bebyggelse som tillhör det gamla sockencentrat från den nya vägen. Intill kyrkogården ligger en långtidsparkering för pendlare. Bebyggelsen i kyrkans omgivning består av ett rödfärgat timmerhus, byggt efter 1810 och inrett till skola 1828 samt logen vid kyrkan. Den f d "Ödmannska skolan" finns kvar som en flygel till prästgården.

Kyrkomiljön

Den äldsta delen av kyrkogården utgörs av kvarteren närmast söder om kyrkan. Utvidgningar har skett vid fem olika tillfällen, senast 1986, både mot sydost med höjden där klockstapeln är belägen, mot söder och mot norr. Kyrkogården inhägnas på tre sidor av ett grönmålat spjälstaket med huvudingången i väster markerad av hamlade träd. Ingång till kyrkogården finns även i söder och öster. Gångsystemet utgörs av grusgångar som vidgas till grusplan framför kyrkans huvudentré i väster. Bland gravarna i den äldsta delen finns större monument över kända personer i socknen. Särskilt bör minnesvården över Sveriges förste flygare, baron Carl Cederström, nämnas. Han omkom vid ett flyghaveri 1918. Gravstenarna omges i dag helt av

Huvudentrén i väster.

grästäckta kvarter. Trädvegetationen består främst av höga björkar som får kyrkogården att smälta in i den lövskogspräglade omgivningen. I sluttningen mot Kolström invigdes 1976 en minneslund, delvis omgestaltad 2002, med en låg mur av betongsten.

Klockstapeln från 1871 står på en bergknalle sydost om kyrkan. Den har kvadratisk planform, är brädfodrad och rödfärgad med svarta ljudluckor och svart plåttak som kröns av en spira med kula och stjärna. I klockstapeln hänger storklockan, gjuten i Stockholm 1634 och inköpt till församlingen 1818 samt lillklockan, gjuten 1871 hos Bergholtz i Stockholm av två

Kyrkogården från sydost med klockstapeln och kyrkan i bakgrunden.

Kyrkan från nordost.

äldre klockor. Ett gravkor finns insprängt i berget. Det är skänkt 1928 av Carl Frisk och hans maka och invigt 1929 av Nathan Söderblom. Idag fungerar det som förråd.

Kyrkobyggnaden

Ingarö kyrka är till formen en salkyrka med vapenhus i väster samt utvidgad sakristia i öster. Antalet sittplatser i kyrkan har utökats med lösa stolar till cirka 200.

Exteriör

I likhet med de flesta skärgårdskyrkor är Ingarö kyrka knuttimrad och utvändigt brädfodrad.

Den är uppförd på en relativt hög, tjärad gråstenssockel. Under en period har kyrkan varit rödfärgad, men är nu målad med vit linoljefärg. Kyrkan har ett svagt brutet mansardtak täckt med tjärad takspån. Västra taknocken kröns av ett kors. Vapenhuset i väster har ett brutet tak som pryds av tre klot på låg, konformad sockel. Huvudingången är genom vapenhuset. Framför den finns en tresidig trätrappa med utökat vilplan och handikappramp från söder. Portalen har panelklädda dörrar.

Tre rektangulära, spröjsade fönster på vardera långsidan har ursprungligen varit rundbågeformade. De kopplade bågarna med spröjsad ytterbåge är från 1932 års restaurering. Ett rektangulärt fönster i västra gavelröset har eventuellt originalbågar kvar från 1700-talet. **Sakristian** har ett mindre fönster i öster och **vapenhuset** ett rundfönster över ingången i väster.

Interiör

Genom ett litet **vapenhus** med trappa upp till orgelläktaren kommer besökaren in i det rektangulära kyrkorummet. En kraftigt utbyggd läktare gör att rummets hela rymd kan uppfattas först halvvägs fram i mittgången. Golvet i hela kyrkan består av slipade och lackade furubrädor. Väggar i **vapenhus** och trappa är täckta med stänkmålad masonit. Kyrkorummets väggar är målade i svagt gul ton över äldre färglager i blått och möjligen vitt. Takets ellipsformade trävalv är vitmålat. **Pilastrar**, panel, dörrar, pelare och bänkarnas gavlar är målade i en grå ton. Bänkarnas insida är grönmålad. Färgsättningen är från en invändig ommålning 1972, då predikstolens originalfärg togs fram av konservator Sven Dalén.

Interiör mot orgelläktaren i väster.

Den slutna bänkinredningen är troligen ursprunglig och har före 1907 varit gulmålad. Bänkkvarterens storlek har behållits men antalet bänkar glesades ut med en bänk på vardera sidan och gjordes bekvämare vid restaureringen 1932. Till den ursprungliga fasta inredningen hör även en **korbänk** i norr samt en kyrkvårdsbänk i söder.

Predikstolen, ursprungligen placerad över altaret och med ingång från **sakristian**, flyttades i samband med restaureringen 1932 till östra väggens norra fält, med tillträde från den tillbyggda **sakristian**. Anledningen var att vinna ökat utrymme i **koret**. Samtidigt flyttades altaret in mot östväggen och **altarringen** försköts på motsvarande sätt mot öster.

Själva altarbordet är uppfört av enkla träskivor. På altaret står ett krucifix, utfört 1959 av skulptören Arne Jones och skänkt till Ingarö kyrka 1981. Altartavlan, utförd 1952 av konstnären Einar Forseth (1892–1988), föreställer Kristus predikande för fiskarbefolkningen. Den ersatte en altartavla från Kungsholmens församling som hängdes upp i Ingarö kyrka 1907. Dopfunten av trä från senare delen av 1900-talet är målad i grön marmorering.

Sakristians träväggar täcks av masonit, målad

Koret i öster. Altartavla © EINAR FORSETH/BUS 2008

som vapenhuset och läktartrappans väggar. På platsen för en kamin har inretts toalett. Södra tillbyggnaden har ingång från kyrkogården och dörr till kyrkorummet. Från norra tillbyggnaden går en trappa upp till predikstolen och en trappa till övervåningens skrudkammare med liggande och hängande förvaring. I sakristian finns en tavla med *series pastorum*.

Orgelläktaren är troligen utbyggd redan under 1800-talet och inredd med fasta bänkar på norra sidan. Målat brädgolv samt väggar och tak som i kyrkorummet i övrigt. Läktarbröstning med halva balusterdockor har återfått en tidigare färgsättning med halva balusterdockor i marmorering. Läktarens takarmatur i form av vita cylindrar tillhör 1970-talets restaurering. Nuvarande orgel och orgelfasad är byggd 1980 av Åkerman & Lund Orgelbyggeri AB, har nio stämmor, två manualer och pedal. Samma orgelfirma hade tillverkat den äldre orgeln från 1923. Orgelfasaden är vitlaserad med dekor i guld. Bakom orgeln, i vapenhusets övervåning, ligger kyrkans brudkammare, som togs i bruk 1980. Belysningen under läktaren och i vapenhuset har ersatts med ny armatur 1998.

Inventarier

En gustaviansk kristallkrona, skänkt 1879 av familjen Cederström, hänger i mittgången.

Fyra äldre ljusarmar i rokokko är utplacerade i kyrkorummet. Till kyrkan hör nattvardssilver från 1700-talet med vinkanna, ursprungligen använd som chokladkanna, samt nattvardskalk från 1792 med senare förstorad cuppa och oblatask från 1800. Sockenbudstyg från början av 1800-talet.

I kyrkan finns även äldre målningar, varav en är från 1600-talet, nu ersatt av kopia, porträtt

Skulpterad ängel ovanför kyrkvärdsbänken.

av Samuel Ödmann, den förste prästen knuten till trakten, skulpterade änglar och en modell av en roddbåt med segel.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

Miljön kring Ingarö kyrka och Kolström har varit bygdens samlingspunkt. Förutom kyrkan innehöll sockencentrum gästgiveri och handelsbod, nu borta, samt den Ödmannska skolan från 1770-talet, några nyare skolor och prästgården från 1924. Kyrkomiljön präglas av närheten till vattnet med strandpartiets vassruggar och av den omgivande naturens skogspartier. Kyrkogården karakteriseras av grusgångar, stora

gräsbevuxna kvarter och höga björkar samt gravmonument över kända personer. Flygbaronen Carl Cederström, Sveriges förste flygare, ligger begravd här.

Ingarö kyrka är med sin timmerkonstruktion och sin brädfodrade fasad en typisk skärgårds-kyrka. Flera omfattande restaureringar har genomförts, den för interiören mest genomgripande 1932, då predikstolen flyttades från sin ursprungliga plats över altaret. Samtidigt fick exteriören ett tillägg i öster med sakristians tillbyggnad i norr och söder och en skrudkammare som inreddes över sakristian. Den förstörade orgelläktaren, tillkommen under 1800-talet för att utöka antalet platser, tyder på en växande skärgårdsbefolkning. I övrigt är kyrkorummets form och takets ellipsformade, höga valv intakta från byggnadstiden. Den nuvarande färgsättningen från 1972 är möjligen ett försök att åter skapa 1700-talskaraktären.

Av äldre inredning återstår den ovanliga predikstolen med under 1970-talet framtagen originalmålning samt den för 1700-talet karaktä-

ristiskt formade altarringen med konkavt rundade hörn liksom korbänken och kyrkvärdsbänken i koret. Vidare har de slutna bänkkvarteren med sin yttre storlek och form sedan 1700-talets slut liksom väggarnas panel och pilasterindelning bevarats.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Ingarö sockencentrum med kyrka, prästgård, Ödmannska skolan och senare skolbyggnader
- kyrkogårdens utformning och vegetation som en del av miljöns naturvärden
- kyrkobyggnadens timrade konstruktion och exteriörens träpanel och spåntak
- kyrkobyggnadens i stort sett oförändrade planform och interiörens arkitektoniska utformning
- fast inredning från kyrkans byggnadstid
- inventarier från kyrkans byggnadstid
- personhistoriska gravmonument.

ORIENTERINGSPLANER

Kyrkoplan saknas.

Situationsplan saknas.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1792	Ingarö kyrka invigs.	
1907	Restaurering av kyrkans interiör.	ATA
1925	Omläggning av kyrkans brädgolv.	dito
1928	Begravningsplatsen utvidgas.	dito
1932	Restaurerings av interiören, arkitekt Ragnar Hjort.	dito
1950	Elvärme installeras.	dito
1950	Altartavlan utförs av konstnär Einar Forseth.	dito
1953	Kyrkans plåttak ersätts med tjärat spåntak.	dito
1966	Utbyte av fönstersnickerier.	dito
1968	Byte av elvärmesystem.	dito
1968	Underhållsarbeten med ommålning av kyrkans ytterväggar, portar och tjärning av spåntak.	dito
1972	Ommålning av kyrkans interiör, predikstolens originalfärg tas fram av konservator Sven Dalén.	dito
1973–74	Kyrkogården utvidgas mot norr.	dito
1975	Minneslund anläggs öster om kyrkan.	dito
1997	Färgborttagning och ommålning av exteriören med linoljefärg.	SLM
2000	Taket omlagt med ny furuspån. Ombyggnad av trappa och ny ramp.	dito
2002	Förändring och nyanläggning av minneslund enligt förslag från Nova Markkonsult AB.	dito

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet

SLM Stockholms läns museum, arkivet

Haglund, S, *Kyrkor kring Stockholm*, Södertälje
1981

Karlsson, A M, *Ingarö kyrka*, Uppsala 1987

Nilsson, C, *Kyrkguiden. Uägledning till kyrkorna i Stockholms stift*, Stockholm 2001